

Чирва А.С.

викладач,

Сумський національний

аграрний університет

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ

У статті розглядається одне з найактуальніших понять, яке застосовують у провідних сучасних системах вищої освіти: інтернаціоналізація. Піднімається питання про необхідність універсалізації поняття інтернаціоналізації для застосування у освітніх системах різних країн. Зроблена спроба прослідити еволюцію концепції та поновити системне визначення поняття.

The article considers one of the most current notions used in leading modern systems of higher education: internationalization. The question about necessity of making universal notion in different educational systems of the world is risen. The attempt to trace the evolution of the concept and renovate system definition of the notion is done.

Інтернаціоналізація – явище, що набуває стрімкого поширення у різних країнах світу. Усе більше вищих навчальних закладів країн, що розвиваються, розглядають цей феномен як умову та гарантію існування і розвитку. У світлі сучасних змін і викликів настав час переосмислити та поновити концептуальне розуміння поняття інтернаціоналізації. Проблемою вивчення явища інтернаціоналізації займаються такі зарубіжні і вітчизняні дослідники як: Н.de Wit, J. Knight, Van der Wende, Ellingboe J. Brenda, Bernardo B. Allan, Adrienne D. Galway, А.А. Сбруєва, Сініцина Г.П., Баташова С.М. та інші. У роботах згаданих авторів розглядаються й інтерпретуються провідні аспекти інтернаціоналізації. Однак, погляди дослідників відрізняються й потребують узагальнення для окреслення цілісного підходу до розуміння поняття.

Метою цієї статті є аналіз еволюції поняття “інтернаціоналізація”, його

змін відповідно до вимог часу, переосмислення та поновлення у контексті концепції цілісності та системності.

Інтернаціоналізація як соціальний і науковий феномен обговорюється протягом щонайменше 20 років. Це поняття не є новим, воно, як відомо, століттями використовувалось у сфері міжнародних відносин, але у галузі вищої освіти з'явилося лише на початку 80-х років ХХ століття. У кінці 80-х років інтернаціоналізація в цілому функціонувала на інституційному рівні в контексті певних видів діяльності. Arum, S., і van de Water, J. пропонували таке визначення: “інтернаціоналізація це сукупність видів діяльності, програм і послуг, що є складовими міжнародних наук, міжнародних обмінів і технічної співпраці” [3].

Науковці США (Harari, 1992, Pickert 1992, Hanson і Meyerson, 1995) визначили інтернаціоналізацію переважно як процес перетворення кампусу на інтернаціонально орієнтований процес (Tonkin and Edwards, 1981, Lambert, 1989, Klasek, 1992), або як процес інтеграції міжнародної освіти в навчальні плани [9].

Подібної точки зору дотримуються російські дослідники Г. Сініцина і С. Баташова. Вони вважають, що інтернаціоналізація вищої освіти передбачає перш за все інтернаціоналізацію навчального процесу, що означає включення до навчальних планів ВНЗ дисциплін, інтернаціональних за своєю природою (іноземні мови, культурологія, політологія, менеджмент та ін.); збагачення освітніх програм міжнародними знаннями, які дозволяють робити порівняльний аналіз; використання в освітньому процесі технологій, що підтвердили свою ефективність в освітніх системах інших країн; використання нових способів і прийомів оцінювання навчальних досягнень студентів [2].

Jean-Pierre Lemassen вважає, що інтернаціоналізацію слід розуміти як інституційний процес, який певною мірою декларує концепцію відкритості перед цілим світом в усіх видах діяльності та організаційних аспектах університету, і який може навіть започаткувати внутрішню його трансформацію для безпосередніх дій на міжнародній чи глобальній арені [6].

До середини 90-х років ХХ століття Knight Jane, використовуючи організаційний підхід, продемонструвала, що інтернаціоналізація це процес, який потребує інтеграції і розширення на інституційному рівні: “процес інтеграції міжнародного і міжкультурного виміру в навчання, дослідницьку діяльність та обслуговуючі функції інститутів” [13].

Наукові кола дослідників вказували на недоліки та обмеження такого визначення, що базується лише на інституційному рівні, наприклад Van der Wende запропонував у 1997р. ширше визначення, припускаючи, що “інтернаціоналізація – це будь-які систематичні зусилля спрямовані на перетворення вищих навчальних закладів у відповідності до вимог і викликів глобалізації суспільства, економіки і ринку праці.” [16]. Таке визначення, як бачимо, позиціонує інтернаціональний вимір лише в умовах зовнішнього оточення, але не розкриває інтернаціональні зміни в контексті самого освітнього сектору.

Бренда Дж. Еллінгбо наводить наступне визначення поняття, що аналізується: “Інтернаціоналізація є процесом набуття університетом або коледжем міжнародної перспективи, що означає здійснення спрямованої на майбутнє діяльності, для якої є характерним інтердисциплінарний характер; вона передбачає залучення вищої адміністрації, яка розробляє бачення такої перспективи для інституції в цілому та систему мотивації до участі в ній широкого кола зацікавлених сторін; набуття усіма членами академічної спільноти глобального та компаративного мислення, навичок взаємодії для вироблення способів реакції на зміни на глобальній політичній, економічній та культурній арені. Це спосіб, за допомогою якого інститути пристосовуються до різноманітного зовнішнього середовища, яке постійно змінюється і стає все більш глобальним” [9].

Stier (2002) описує інтернаціоналізацію як процес обміну і взаємного впливу, де задіяними акторами виступають нації [15].

Як бачимо, вище згадані автори по-різному інтерпретують процес інтернаціоналізації. Soderqvist M. (2002) дав визначення, в якому наголошує на специфічному процесі зміни освіти і показує холістичний погляд на інституційний рівень управління. Інтернаціоналізацію він розглядає як “... процес переходу від національного до міжнародного вищого навчального закладу, який спрямований на включення інтернаціонального виміру в усі аспекти його холістичного управління з метою покращення якості викладання і навчання та досягнення бажаного рівня компетенції” [14]. Це визначення включає цілі інтернаціоналізації, демонструє еволюцію поняття на інституційному рівні, *але воно має обмеження щодо інститутів та країн, які розуміють інтернаціоналізацію як феномен ширший, ніж лише викладання, навчання та досягнення бажаного рівня компетенції, що не є повноцінним з оціночного боку.*

Розглянувши велику кількість визначень та інтерпретацій, ретельно

проаналізувавши їх, de Wit. H. (2002) наголосив, що "...навіть, якщо не існує домовленості про єдине визначення, інтернаціоналізація потребує параметрів розширення і просування вищої освіти. Тому доречним було б використання робочого визначення в контексті концептуальної схеми інтернаціоналізації вищої освіти" [8].

Можна відзначити, що різні визначення поняття інтернаціоналізації відображають реалії часу, в межах якого досліджувався феномен, хоча, звичайно, поняття можна використовувати при подальшому розвитку концепції. Зрозуміло й те, що інтернаціоналізацію слід розуміти як на інституційному так і на національному рівні.

Серед вітчизняних науковців, які здійснили якісний прорив у дослідженні феномену провідне місце належить професору Сбруєвій А.А. Вона зауважує, що зарубіжні дослідники у контексті інтернаціоналізації виокремлюють цільовий, процесуальний та структурний аспекти. У процесі «Інтернаціоналізація вищої освіти: сутність поняття та системні зміни парадигми» Сбруєва А. А. зробила спробу цілісного розкриття суті інтернаціоналізації. американський науковець Дж. Местенхаузера, виділив 9 основних аспектів інтернаціоналізації:

- групи, що задіяні у процесі;
- рівні розвитку процесу;
- предмети, що складають основу змісту міжнародної освіти;
- шляхи набуття та використання знань;
- структура і цілі процесу;
- перспективи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти;
- залежність процесу інтернаціоналізації від змін у міжнародних відносинах;
- географічний вимір міжнародної освіти;
- взаємозв'язок розвитку процесу інтернаціоналізації вищої освіти та соціальних і освітніх реформ.

Аналіз його роботи дозволив українській дослідниці доповнити визначення ще двома аспектами, які є досить актуальними на сучасному етапі еволюції концепції. Серед них:

- інтернаціоналізація оцінки якості знань;
- залежність інтернаціоналізації вищої освіти від розвитку інформаційних технологій [1; 160, 164].

Таким чином, А. Сбруєва сформулювала системне визначення поняття. Та все ж воно не є повним, оскільки жорстка конкуренція на міжнародному ринку освітніх послуг спонукає науковців все більше і більше замислюватись

над тим, як вищі навчальні заклади повинні діяти в умовах, щоб сучасних реалій і ефективно розвиватись в такому середовищі. Вважаємо доцільним додати до вищезгаданих аспектів ще один – залежність ІВО від рівня розвитку маркетингових стратегій вищих навчальних закладів та країн.

Розглянемо детальніше цей аспект. Маркетингові стратегії включають заснування міжнародних офісів для набору студентів, призначення освітніх агентів як у країні, так і за кордоном. Основне завдання таких офісів – розвивати ринок освітнього експорту і просувати освітні послуги. Ці офіси створюють підрозділи, розробляють веб-сайти і буклети, проводять освітні екскурсії, забезпечують програми обмінів викладачами, приймають міжнародні делегації. Найуспішніші університети світу розробили положення щодо приваблення іноземних студентів. Наприклад, виконавчий директор офісу австралійської освіти у Вашингтоні виділяє такі основи маркетингової стратегії: “... знання ринку – знати пріоритети споживачів, освітні тенденції, діяльність конкурентів; альянси з іншими секторами – використовувати сектори-«годувальники»; партнерство з урядом – об’єднання зі специфічними департаментами і агентствами; агенти – культивувати потужну мережу; гнучкість – запровадити інновації і структурні зміни так, щоб відповідати потребам клієнтів; якість – утримуватись від спокуси йти на компроміс заради короткотривалої вигоди; інституційна відповідність часу; матеріали просування – диференційовані, репрезентовані усіма провідними ринковими мовами; медіа стратегія – раціональна і глибоко обміркована; підтримка студентів – у послугах головним є юридичне забезпечення навчання; розвиток людей – професіоналізувати маркетингову команду, щоб справлятися з конкуренцією; технологія – зброя інституційної маркетингової стратегії...” [7, 8].

Найскладнішою частиною еволюції поняття інтернаціоналізації є потреба в його універсальності, тобто можливість його застосування у різних країнах, культурах, освітніх системах. Слід зазначити, що універсальність поняття не пов’язана з уособленням мотивів, здобутків, прибутків, діячів, діяльності та зацікавлених осіб, оскільки вони можуть відрізнятися в різних націях та в різних закладах. Вагомим є те, що інтернаціональний вимір стосується всіх аспектів освіти та ролі, яку вона відіграє в суспільстві. На наш погляд, саме Jane Knight запропонувала найбільш універсальне визначення цього поняття. Вона наголошує, що: “Інтернаціоналізація – це процес інтеграції інтернаціонального, міжкультурного чи глобального виміру в цілі, функції чи здобуття вищої освіти.” [11]. Наведене визначення інтерпретує інтернаціоналізацію як тривалий і стійкий процес створення чогось

міжнародного феномену. Визначення Knight інтегрує різноманітні аспекти інтернаціоналізації, такі як інституційна стратегія, мобільність студентів і академічного персоналу, навчальний план і процес навчання, включаючи також такі питання як реформи навчальних планів та підвищення якості, дослідницька діяльність, проекти міжнародного розвитку, розвиток персоналу і доставку освітніх програм за кордон.

Отже, у статті розглянуто способи інтерпретації поняття інтернаціоналізації, які використовувались здебільшого у відповідності до вимог часу, в тому числі й спроби універсалізації поняття, розширено та поновлено цілісний підхід до його визначення. Вважаємо, що всі окреслені варіанти інтерпретації поняття мають певний сенс і хронологічно взаємодоповнені. Це дає підстави стверджувати про відсутність єдиного визначення поняття інтернаціоналізації, та необхідність урахування цілісного підходу до його розуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сбруєва А.А. Інтернаціоналізація вищої освіти: сутність поняття та системні зміни парадигми // Педагогічні науки. – Суми: СумДПУ, 2001. – С.157-167.
2. Синицина Г.П., Баташова С.М. Некоторые аспекты интернационализации высшего образования // <http://www.prof.msu.ru/publ/omsk2/o50.htm>
3. Arum, S., & van de Water, J. (1992). The need for a definition of international education in U.S. universities. In C. Klasek (Ed.), Bridges to the futures: Strategies for internationalizing higher education (pp. 191-203). Carbondale, IL: Association of International Education Administrators.
4. Adrienne Diane Galway. Going Global: Ontario Colleges of Applied Arts and Technology, International Student Recruitment and the Export of Education // Ph.D thesis, University of Toronto, 2000 (13-30).
5. Bernardo B. Allan International Higher Education: Models, Conditions and Issues // PASSCN Discussion Paper № 2001-12. – January. – 2002. – P. 50.
6. Bond Sheryl and Lemassen Jean-Pierre. A new world of knowledge: Canadian Universities and Globalization. Ottawa, 1999. – P. 299.
7. Croocs Tony. The international marketing of educational services: lessons from down under/ BCCIE: News and views, Winter 2003. – P. 8-9.
8. de Wit, H. (2002). Internationalization of higher education in the United States of America and Europe: A historical, comparative and conceptual analysis. Westport, CT: Greenwood.
9. Ellingboe J. Brenda. The Most Frequently Asked Questions about Internationalization. IIE. Open Doors on the Web, 1997. – 10p.

10. Genevieve Ilse Fruhbrod. *International Activities of Universities* // Master of Education thesis, Edmonton, Alberta, Fall, 1997.
11. Knight Jane. *Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales* / *Journal of Studies in International Education*, Vol. 8 № 1, Spring 2004.
12. Knight, J. *Updating the Definition of Internationalization* // *International Higher Education*, CIHE, Boston College. – Fall, 2003. - № 33. – P.1-3.
13. Knight, J. (1994). *Internationalization: Elements and checkpoints* (Research Monograph, № 7). Ottawa, Canada: Canadian Bureau for International Education.
14. Soderqvist, M. (2002). *Internationalization and its management at higher-education institutions: Applying conceptual, content and discourse analysis*. Helsinki, Finland: Helsinki School of Economics.
15. Stier, J. (2002). *Internationalization in higher education: unexplored possibilities and unavoidable challenges*. Paper presented at the European Conference on Educational Research, University of Lisbon, 2002. – 11-14 September.
16. Van der Wende, M. (1997). *Missing links: The relationship between national policies for internationalization and those for higher education in general*. In T. Kalvermark & M. van der Wende (Eds.), *National policies for the internationalization of higher education in Europe* (pp. 10-31). Stockholm: Hogskoleverket Studies, National Agency for Higher Education.